

HALKOYLAMASI

PUBLIC REFERANDUM

Sercan Coşkun KULAK*

Özet: Halkoylaması Türk hukuk ve politik sisteminde 2007 yılına kadar nadiren görünen bir kurumdur. Fakat referandumun bundan sonra da Türk politik ve anayasal sistemi açısından büyük rol oynayacağı açıktır. Gerçekten her yasama döneminde Türk politik ve akademik çevreler tarafından iktidar partisinin bazı düzenlemelerin kabul edilmesini garanti altına almak ve eleştirilerden kaçınmak amacıyla halkoylamasına başvurma konusunda meyilli olduğu eleştirilmektedir. Başka ülkelerde olduğu gibi uzun zamandır demokratik standartları sorgulanan Türkiye’de de, halkın karar alma sürecine katılmasını sağlamanın, sistemin meşruluğu ve hesap verilebilirliği açısından uygun bir adım olduğu düşünülebilir. Fakat bununla birlikte halkoylamasına karşı sık sık ta elştiriler de yönetilmektedir. Bu çalışmada halkoylamasına ilişkin kanun incelenecek ve aksayan bazı yönleri açısından kimi önerilerde bulunulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Halkoylaması, Anayasa hukuku, Anayasa Mahkemesi, Cumhurbaşkanı.

Abstract: Public referendum is a mechanism that could hardly be seen in Turkish legal and political system up until 2007. However, it has been expected that referendum would play a significant role in shaping Turkish political and constitutional system. Due to the fact that every single legislation is heavily discussed in Turkish domestic political and academic circles, ruling parties tend to apply to public referendum in order to guarantee legitimacy of adopted bills and to avoid criticisms. In countries like Turkey whose democratic standart have been questioned for a long time, ensuring public participation in decision making process is considered a right step taken to provide legitimacy and accountability of the system. However, there are some criticisms for frequency of public referendum as well. In this study, law on referendum will be analysed and some recommendation will be made for its shortcomings.

Key Words: Public referendum, constitutional law, constitutional court, president of republic

* Ankara 10. İdare Mahkemesi Hakimi

Giriş:

Halkoylaması kurumu, 1982 Anayasası ile ihtiyari olarak, bu Anayasa'nın 175. maddesini değiştiren 17/5/1987 tarih ve 3361 sayılı kanunla da hem ihtiyari hem de zorunlu bir yol olarak Türk Anayasa hukukuna girmiştir¹. 175. maddenin ilk şeklinde, uygulanması daha güç koşulların gerçekleşmesine bağlanmış bu kurum 1987 yılında yapılan değişikliklerle biraz daha kolaylaştırılmıştır. Gerçekten 1987 yılından önceki düzenlemeye göre bir anayasa değişikliğinin halkoylamasına sunulması Cumhurbaşkanı'nın takdirine bırakılmıştır. Ancak Cumhurbaşkanı'nın bu yetkiyi kullanabilmesi için önce anayasa değişikliğini bir kez daha görüşülmesi için Meclis'e iade etmesi ve Meclis'in kanunu aynen kabul etmesi gerekliydi. Aksi halde Cumhurbaşkanı anayasa değişikliğini halkoyuna sunamazdı². 1987 yılından sonra ise bu süreçte farklılaşmalar olmuştur. Buna göre Meclis üye tam sayısının 2/3 ile 3/5'i arasında kabul edilen anayasa değişikliğine ilişkin kanunlar Cumhurbaşkanı'nca onaylanmak istese bile onaylanamamakta, ya meclise iade edilmekte ya da zorunlu olarak halkoylamasına sunulmaktadır. Yine doğrudan veya Cumhurbaşkanı'nın iadesi üzerine 2/3 çoğunlukla kabul edilen anayasa değişikliğine ilişkin kanunlar ise ancak Cumhurbaşkanı'nın takdirine bağlı olarak halkoylamasına sunulabilmektedirler. Bu durumda, Cumhurbaşkanı anayasa değişikliğine ilişkin kanunu 15 gün içinde ya Meclise iade etmeli, ya yayımlanarak yürürlüğe girmek üzere Resmi Gazete'ye, ya da halkoyuna sunmak üzere yine Resmi Gazete'ye göndermelidir. Dolayısıyla birinci halde halkoylaması zorunlu bir yol, ikinci halde ise ihtiyari bir yol halini almaktadır. Son durumda, halkoylaması, yasama organının en az üçte iki çoğunluğu ile Cumhurbaşkanı'nın birbirlerine ters düştükleri bir anayasa değişikliği üzerinde bir tür "hakemlik referandumu" işlevi görmektedir³. Çünkü, bu çoğunlukla kabul edilen bir anayasa değişikliği anayasa koyucunun gözündeki minimum meşruiyet eşiğini zaten aşmıştır. Dolayısıyla, böyle bir değişikliğin Cumhurbaşkanı

1 Halkoylamasının daha geniş anlatımı için bkz. Kemal Gözler, "Halkoylamasının Değeri", AÜHFD, C. XL, 1988, S.1-4, s.97.

2 Erdal Onar, 1982 Anayasası'nda Anayasayı Değiştirme Sorunu, yy, Ankara 1993, s.94.

3 Erdoğan Teziç, "Cumhurbaşkanı'nın Geri Gönderme Yetkisi", Anayasa Dergisi, Anayasa Mahkemesi Yayınları, Ankara 1987, s.92.

tarafından doğrudan onaylanarak yürürlüğe sokulması mümkündür. Ancak burada anayasa koyucu Cumhurbaşkanı'na halkoymasına sunma yetkisini tanıyarak önemli anayasa değişikliklerinin meşruiyetini artırma veya bu değişikliklerin tartışmalı ise bu tartışmalara son noktayı koyma imkanı vermektedir⁴.

A)Halkoymasının Yöntemi:

Anayasa değişikliğine ilişkin kanunların halkoymasına sunulması sırasında izlenecek yol ve yöntemlerin bir kısmı anayasanın kendisinde, bir kısmı da 3376 sayılı "*Anayasa Değişikliğinin Halkoymasına Sunulması Hakkında Kanun*" da düzenlenmiştir.

1) Halkoymasına Sunulacak Anayasa Değişikliğine İlişkin Kanunun Resmi Gazete'de Yayımlanması:

Anayasa'nın 175. maddesinin 4. fıkrası uyarınca halkoymasına sunulacak olan anayasa değişikliğine ilişkin kanunların Cumhurbaşkanı'nca Resmi Gazete'de yayımlanması gerekmektedir. Ancak bu yayım sözkonusu kanunların yürürlüğe sokulması amacıyla değil halkoymasına sunulması amacıyla yapılmaktadır. Uygulamada Resmi Gazete'de yayımlanan anayasa değişikliği kanunun altına bir dipnot düşülerek kanunun "*halkoymasına sunulmak* " üzere yayımlandığı belirtilmektedir⁵.

Uygulamadan bir örnek;

TÜRKİYE CUMHURİYETİ ANAYASASININ BAZI MADDELERİNDE

DEĞİŞİKLİK YAPILMASI HAKKINDA KANUN

Kanun No. 5678

Kabul Tarihi: 31/5/2007

MADDE 1 - 7/11/1982 tarihli ve 2709 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 77 nci maddesinin birinci fıkrasında geçen "*beş*" ibaresi "*dört*" olarak değiştirilmiştir.

4 Levent Gönenç, Anayasa Değişikliklerinin Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne Geri Gönderilmesi ve Halkoymasına Sunulması, Erişim:<http://www.yasayananayasa.ankara.edu.tr>, E.T 2/2/2010.

5 Kemal Gözler, "*Halkoyması ile Kabul Edilen Anayasa Değişikliği Kanunlarının Resmi Gazetede Yayımlanması Sorunu*", Yasama Dergisi, Sayı 7, Ekim- Kasım- Aralık 2007, s.7

MADDE 2 - Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 79 uncu maddesinin ikinci fıkrasında geçen “seçim tutanaklarını” ibaresinden sonra gelmek üzere ve “Cumhurbaşkanlığı seçimi tutanaklarını” ibaresi; son fıkrasında geçen “halkoyuna sunulması” ibaresinden sonra gelmek üzere, “Cumhurbaşkanının halk tarafından seçilmesi” ibaresi eklenmiştir.

MADDE 3 - Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 96 ncı maddesinin birinci fıkrası aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

“Türkiye Büyük Millet Meclisi, yapacağı seçimler dahil bütün işlerinde üye tamsayısının en az üçte biri ile toplanır. Türkiye Büyük Millet Meclisi, Anayasada başkaca bir hüküm yoksa toplantıya katılanların salt çoğunluğu ile karar verir; ancak karar yeter sayısı hiçbir şekilde üye tamsayısının dörtte birinin bir fazlasından az olamaz.”.....

MADDE 7 - Bu Kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer ve halkoyuna sunulması halinde tümüyle oylanır.*

Anayasanın 175. maddesinin 7. fıkrasında Meclis’in anayasa değişikliklerine ilişkin kanunların kabulü sırasında, bu kanunun halkoylamasına sunulması halinde, anayasanın değiştirilen hükümlerinden hangilerinin birlikte hangilerinin ayrı ayrı oylanacağını da karara bağlayacağı hükme bağlanmıştır. Bu hüküm ile oylamaya katılanların istediği değişiklikler için istemediği değişikliklere de “evet” demesinin ya da istemediği değişiklikler için istediği değişikliklere “hayır” demesinin önlenmesi amaçlanmıştır⁶. Ancak Anayasa’nın 175. maddesi ile sağlanan TBMM’nin anayasa değişikliğine ilişkin yasanın birlikte ya da ayrı ayrı oylanacak maddelerini belirleme olanağı, yasanın tümünün Cumhurbaşkanı’nca halkoylamasına sunulması durumunda gerçekleşebilecektir. Cumhurbaşkanı, Meclis üye tam sayısının üçte iki ya da daha fazla oyu ile yapılan anayasa değişikliğini tümüyle değilde sadece bazı maddelerinin halkoylamasına sunarak, diğerlerini onaylanmışsa⁷ bu takdirde Meclis’in belirlemesi anayasada değişiklik yapan

* Cumhurbaşkanlığından alınan 15/6/2007 tarih ve B.01.0.KKB.01-18/D-1-2007-450 sayılı yazı uyarınca halkoyuna sunulmak üzere yayımlanmıştır.

6 Volkan Has, Anayasayı Değiştirme Süreci, Adalet Yayınları, Ankara 2009, s.138.

7 Md 175/5-Doğrudan veya Cumhurbaşkanının iadesi üzerine, Meclis üye tamsayısının üçte iki çoğunluğu ile kabul edilen Anayasa değişikliğine ilişkin kanun veya gerekli görülen maddeleri Cumhurbaşkanı tarafından halkoyuna sunulabilir. Halkoylamasına sunulmayan Anayasa değişikliğine ilişkin Kanun veya ilgili maddeler Resmi Gazetede yayımlanır.

tüm maddelere için değil, sadece halkoyuna sunulan maddeler için geçerli olacaktır⁸. TBMM'nin hangi maddelerin birlikte hangi maddelerin ayrı ayrı oylanacağını ilişkin kararı, Cumhurbaşkanı'nun anayasa değişikliğine ilişkin kanunun hangi maddelerinin halkoylamasına sunulacağına ilişkin takdir yetkisine müdahale eden bir karar olmayıp, Cumhurbaşkanı'nın birden fazla maddeyi halkoylamasına sunması halinde; hangilerinin birlikte, hangilerinin ayrı ayrı oylanacağını belirlemektedir⁹. Öte yandan açıktır ki; anayasa değişikliği teklifi Meclis üye tam sayısının beşte üçle, üçte iki çoğunluğu arasında bir oyla kabul edilmiş ise bu takdirde teklifin tüm maddelerinin Cumhurbaşkanı tarafında iade edilmediği takdirde halkoylamasına sunulması zorunlu olduğu için bu takdirde Meclis'in yaptığı sıralamaya göre maddelere halkoyuna sunulacaktır¹⁰.

Anayasa'nın 175. maddesinin Cumhurbaşkanı'na ve Meclis'e sağladığı olanaklar çerçevesinde 2001 Anayasa değişikliklerini içeren 4709 sayılı Yasa bakımından Cumhurbaşkanı ile hükümet arasında bir anlaşmazlık yaşanmıştır. 4709 sayılı anayasa değişikliğine ilişkin kanunun son maddesi, bu yasanın halkoylamasına sunulması halinde tümüyle oylanacağını öngörmekteydi. Bu hükmün dayanağı olarak, anayasa değişikliklerine ilişkin yasanın halkoylamasına sunulması halinde hangi maddelerin tümüyle hangi maddelerin ayrı ayrı olanacağına meclisin karar vereceğine ilişkin Anayasa'nın 175. maddesinin 7. fıkrasında yer alan hüküm gösterilmekteydi. 4709 sayılı sayılı Kanun'un 27. maddesi dışındaki maddeleri Cumhurbaşkanı tarafından 15 Ekim 2001 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiş, 27. maddenin ise halkoylamasına sunulacağı kararı alınmıştı. Bu uygulamanın dayanağı ise anayasa değişikliğine ilişkin kanunun tümünün ya da gerekli görülen maddelerin Cumhurbaşkanı'nca halkoylamasına sunulabileceğine ilişkin Anayasa'nın 175. maddesinin 5. fıkrasıydı¹¹.

8 Erdal Onar, a.g.e, s.125-126, aynı yönde bkz; Sevtap Yokuş, 1982 Anayasası'na Göre Cumhurbaşkanının Anayasa Değişikliklerine, Yasalara ve Kanun Hükmünde Kararnamele İlişkin Yetkileri, Bülent Tanör'e Armağan, Legal Yayınları, İstanbul 2004, s.770.

9 Volkan Has, a.g.e, s.138-139.

10 Serap Hamzaoğlu, Türk Anayasalarında Anayasayı Değiştirme Sorunu, Gazi Üniversitesi Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 1993, s.88.

11 Sevtap Yokuş, a.g.e, s.770.

Cumhurbaşkanı sözkonusu hususla ilgili olarak TBMM'ye gönderdiği yazıda "Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulu'nca 03.10.2001 gününde kabul edilen 4709 sayılı "Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun" incelenmiştir:

Anayasa'nın 17.05.1987 günlü, 3361 sayılı Yasa'yla değişik 175. maddesinin;

Dördüncü fıkrasında, Meclis'ce, üye tamsayısının beşte üçü ile ya da üçte ikisinden az oyla kabul edilen Anayasa değişikliğine ilişkin yasanın, Cumhurbaşkanı'nca Meclis'e geri gönderilmemesi durumunda halkoyuna sunulmak üzere Resmi Gazete'de yayımlanacağı belirtilerek, zorunlu, Beşinci fıkrasında da, doğrudan ya da Cumhurbaşkanı'nın geri göndermesi üzerine, Meclis üye tamsayısının üçte iki çoğunluğu ile kabul edilen Anayasa değişikliğine ilişkin yasa ya da gerekli görülen maddelerinin Cumhurbaşkanı tarafından halkoyuna sunulabileceği belirtilerek, Cumhurbaşkanı'nın takdirine bağlı, halkoylaması öngörülmüştür. Görüldüğü gibi, maddenin beşinci fıkrasında Cumhurbaşkanı'na, gerekli görmesi durumunda, Anayasa değişikliğine ilişkin yasanın tümünü, maddelerinden kimilerini ya da bir maddeyi halkoyuna sunabilme yetkisi verilmiştir. Öte yandan, aynı maddenin yedinci fıkrasında, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin, Anayasa değişikliklerine ilişkin yasaların kabulü sırasında, bu yasanın halkoylamasına sunulması durumunda, Anayasa'nın değiştirilen kurallarından hangilerinin birlikte, hangilerinin ayrı ayrı oylanacağını da karara bağlayacağı belirtilmiştir. Bu fıkra, Anayasa'nın kimi maddelerinin değiştirilmesine ilişkin 17.05.1987 günlü, 3361 sayılı Yasa'nın Türkiye Büyük Millet Meclisi Anayasa Komisyonu'nda görüşülmesi sırasında eklenmiş ve fıkranın getiriliş amacı, "Halkoyuna sunulmasının Anayasanın değiştirilen her hükmü için ayrı ayrı yapılması kararlaştırıldığı takdirde, oylama sonunda bazı hükümlerin benimsenmesi, bazılarının ise reddi mümkün olabilecek, böylece halkoylamasının daha sağlıklı şekilde sonuçlanması ve bazı hükümler reddedilmiş olsa bile hiç olmazsa benimsenen değişikliklerin yürürlüğe girmesi sağlanmış olacaktır" biçiminde açıklanmıştır. Anayasa'da değişiklik yapılmasının güçlüğü gözönünde bulundurulduğunda yedinci fıkra kuralının yerindeliği daha kolay anlaşılacaktır. Ancak, bu kuralın, Cumhurbaşkanı'nın yetkisini ortadan kaldıracak biçimde yorumlanması fıkranın getiriliş amacına uygun düşmeyecektir. Gerçekten, maddenin yedinci fıkrasının, beşinci fıkradaki düzenlemeden bağımsız olarak yorumlanması sonucu, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin, Cumhurbaşkanı'nın Anayasa değişikliğine ilişkin gerekli gördüğü maddeleri

halkoyuna sunma yetkisi gözönünde bulundurulmadan yasanın halkoyuna sunulması durumunda tümünün oylanacağını kurala bağlaması, beşinci fıkrada Cumhurbaşkanı'na tanınan yetkinin kullandırılmayacağı anlamına gelir ki, bu durum, Anayasa'nın ilgili kuralı ile bağdaşmaz.

Nitekim, Anayasa'nın 175. maddesini değiştiren 17.05.1987 günlü, 3361 sayılı Yasa'ya ilişkin Türkiye Büyük Millet Meclisi Anayasa Komisyonu raporunda, "İster ilk defa, isterse bir daha görüşülmek üzere geri gönderilmesinden sonra Anayasa değişikliği üçte iki çoğunlukla kabul edilmiş ise Cumhurbaşkanı bu Kanunu halkoyuna sunabilecektir. Burada getirilen en önemli yenilik, Cumhurbaşkanı'nın Kanunu tümüyle halkoyuna sunabilmesinin yanı sıra sadece bazı maddelerini de sunabilmesidir" denilerek, Cumhurbaşkanı'nın, madde ya da maddeleri gerektiğinde halkoyuna sunma yetkisi açık biçimde vurgulanmıştır. Bu nedenle, 175. maddenin beşinci ve yedinci fıkralarının birlikte yorumlanması ve Cumhurbaşkanı ve Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne verilen yetkilerin birbirini engellemeyecek biçimde kullanılması en doğru ve Anayasa'ya en uygun çözüm olacaktır. Dolayısıyla, Cumhurbaşkanı'nın Anayasa'yı değiştiren yasanın madde ya da maddelerini halkoyuna sunma yetkisi karşısında, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin yetkisi, Anayasa'nın değiştirilen kurallarından "hangilerinin birlikte, hangilerinin ayrı ayrı oylanacağını" belirtmekten ibarettir.

Yukarıda belirtilen gerekçeler, 4709 sayılı Yasa'nın 35. maddesinde yer verilen, "Bu Kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer ve halkoymasına sunulması halinde tümüyle oylanır" kuralı, Cumhurbaşkanı'nın takdir yetkisine dayanarak, Anayasa değişikliğine ilişkin yasanın birden fazla maddesini halkoyuna sunması durumunda bu maddelerin tümünün birlikte halkoyuna sunulacağı anlamına gelmektedir¹²." ifadelerine yer vermiştir.

Doktrinde de genel olarak kabul edilen görüş Cumhurbaşkanı'nın Meclise gönderdiği yazıda yer alan görüşle aynı doğrultudadır¹³. Buna göre sözkonu 5. ve 7. fıkralar birlikte yorumlanmalıdır. 7. fıkranın 5. fıkradan bağımsız şekilde yorumlanması, Cumhurbaşkanı'nın ihtiyari olarak halkoymasına gitme yetkisini kullanılamaz hale getirir. Cumhurbaşkanı'nın değişiklikleri halkoymasına sunma yetkisinin, Meclis tarafından Anayasa'da belirtilen sebeplerden başka

12 Erişim;http://www.qsl.net/ta2iz/new_page_1.htm, 26/6/2009.

13 Erdal Onar, a.g.e, s.125; Kemal Gözler, Türk Anayasa Hukuku, Ekin Kitabevi Yayınları, Bursa 2000, s.998; Volkan Has, a.g.e, s.141; Sevtap Yokuş, a.g.e, s.771.

bir sebep oluşturmak suretiyle engellenmesine yönelik yorumlar, Cumhurbaşkanı'nı, onayladığı anayasa değişikliklerini de halkoylamasına götürmek zorunda bırakacaktır¹⁴.

Öte yandan, Cumhurbaşkanı'nın 4709 sayılı anayasa değişikliğine ilişkin kanunun çerçeve 27.maddesiyle anayasanın 86.maddesinde yapılan düzenlemeyi halkoyuna sunması üzerine, halkoylamasını durdurma girişimleri meydana gelmiştir. Bu bağlamda hazırlanan yine 86.madde de değişiklik öngören tek maddelik anayasa değişikliği ile 21/11/2001 tarih ve 4720 sayılı kanun olarak kabul edilmiş ve bu sayede konusunun kalmaması nedeniyle başlamış olan süreç sona ermiştir¹⁵.

2) Halkoylamasında Yüksek Seçim Kurulu'nun Yetkileri:

Anayasanın 67. maddesinde yer alan hüküm uyarınca, halkoylaması, seçimler gibi yargı yönetimi ve denetimi altında yapılmaktadır. 79.madde de bu denetim ve yönetim işlevinin Yüksek Seçim Kurulu tarafından yerine getirileceği belirtilmektedir. Ayrıca 23/5/1987 tarih ve 3376 sayılı *"Anayasa Değişikliğinin Halkoyuna Sunulması Hakkında Kanun"*un 3. maddesinde belirtilen anayasa hükümlerine paralel düzenlemeler bulunmaktadır¹⁶. Gerçekten Kanun'un 3. maddesinde *"Halk oylama işlemleri, Yüksek seçim kurulunun yönetim ve denetiminde seçim kurularınca yönetilir. Yüksek Seçim Kurulu, Anayasa değişikliklerinin halkoyuna sunulması için bütün tedbirleri alır ve hazırlıkları yapar. Kurul, halkoylamasının sağlıklı ve düzenli bir şekilde gerçekleşmesini sağlamak amacıyla gerekli ilke kararlarını almaya yetkilidir."* hükmü yer almaktadır. Yine aynı Kanun'un 1. maddesinde yer alan *"Anayasa gereğince yapılacak olan halk oylamalarında bu Kanun hükümleri uygulanır. Bu Kanunda hüküm bulunmayan hallerde 298 sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri hakkında Kanunun bu Kanuna aykırı olmayan hükümleri tatbik edilir."* hükmü uyarınca anayasa değişikliğine ilişkin bir kanunun halkoyuna sunulmak üzere Resmi Gazete'de yayımlanması ile birlikte oy verme gününe kadar 3376 ve 298 sayılı Kanunlar gereğince yapılması gereken işler Yüksek Seçim Kurulu'nca bir takvim halinde belirlenecektir. Buna göre halkoylamasının yapılacağı zaman 3376 sayılı Kanun'un 2.maddesinde hükme bağlanmıştır. Söz konusu

14 Sevtap Yokuş, a.g.e, s.770-771.

15 Volkan Has, a.g.e, s.140-141.

16 Erdal Onar, a.g.e, s.103-104.

hükme göre halkoylaması ilgili anayasa değişikliğine ilişkin kanunun Resmi Gazete’de yayımını izleyen altmışıncı¹⁷ günden sonraki ilk pazar günü yapılacaktır. Sözkonusu hükme paralel bir hükümde 298 sayılı Kanun’un 43. maddesinde yer almaktadır. Hükümde sandık seçmen listelerinin; oy verme gününden 120 gün önce seçmen kütüğünde kesinleşmiş mevcut bilgilere dayanılarak çıkarılacağı belirtilmektedir.

Ayrıca Yüksek Seçim Kurulu’nun sahip olduğu en önemli yetkilerden biri de anayasa değişikliğine ilişkin kanunun yürürlüğe girmesini sağlamasıdır. Çünkü, Türkiye’de halkoylamasına sunulacak anayasa değişikliği kanunları, TBMM tarafından kabul edildikten sonra, on beş gün içinde Cumhurbaşkanı tarafından Resmi Gazete’de yayımlanmaktadır. Ancak bu yayımlanma ilgili kanunun yürürlüğe sokulması amacıyla değil, halkoylamasına sunulması amacıyla yapılmaktadır. Buna göre anayasa değişikliğine ilişkin kanun halkoylamasında kabul edilmezse hiçbir zaman yürürlüğe girememekte ve Resmi Gazete’de yayınlanmış olmakla kalmaktadır. Ancak halkoylamasında kabul edilirse yürürlüğe girmektedir. Uygulamada halkoylamasında kabul edilen anayasa değişikliğine ilişkin kanunun yürürlüğe girmesi için yeniden bir Resmi Gazete’de yayınlanması yoluna gidilmemektedir. Kanunun yürürlüğe girişi halkoylaması kesin sonuçlarının Yüksek Seçim Kurulu tarafından Resmi Gazete’de yayınlamasıyla olmaktadır¹⁸.

Bu uygulamanın kanuni dayanağı, 23 Mayıs 1987 gün ve 3376 sayılı Anayasa Değişikliklerinin Halkoylamasına Sunulması Hakkında Kanun’un 8. maddesidir. Bu maddenin ikinci fıkrasında “Yüksek Seçim Kurulu, İl Seçim Kurullarından gelen sonuçları birleştirerek ilan eder” üçüncü fıkrasında da “geçerli oyların yarısından çoğu ‘Evet’ ise, Anayasa değişikliği Türk Milleti tarafından kabul edilmiş olur” denilmektedir. Yüksek Seçim Kurulu bu maddeye dayanarak halkoylamasının kesin sonuçlarının Resmi Gazete’de ya da TRT’de yayımlanmasına karar vermektedir. Yapılan ilanda genel geçerli oyların toplam sayısı, toplam “Evet” oyun adedi, toplan “Hayır” oyu adedi ve bunların yüzde-leri verilmektedir¹⁹.

17 3/3/2010 tarihli ve 5955 sayılı Kanunun 1 inci maddesiyle bu maddede yer alan “yüzyirminci günden” ibaresi “altmışıncı günden” olarak değiştirilmiş ve metne işlenmiştir.

18 Kemal Gözler, Halkoylamasıyla Kabul Edilen Anayasa Değişikliklerinin Resmi Gazete’de Yayınlanması Sorunu, s.7.

19 Kemal Gözler, Halkoylaması ile Kabul Edilen Anayasa Değişikliği Kanunlarının

31 Mayıs 2007 gün ve 5678 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın Bazı Maddelerinde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun'un halkoylaması sonuçlarının yayınlandığı 31 Ekim 2007 tarih ve 26686 sayılı Resmi Gazete'deki Yüksek Seçim Kurulu kararına aşağıda yer verilmiştir:

Yüksek Seçim Kurulu Başkanlığından:

Karar No : 873

İtiraz No :

...Kurulumuzun 30/07/2007 gün ve 741 sayılı kararına göre güncelleştirilerek 29/08/2007 günü itibariyle kesinleşen ve halkoylamasının Kurulumuzda ulaşılan resmi sonuçlara göre, gümrük kapılarında oy kullananlar dışında seçmen listelerinde toplam 42.665.149 seçmenin kayıtlı olduğu ve 135.075 sandıkta 28.794.216 seçmenin oy kullandığı tespit edilmiştir.

İllerde kullanılan 28.794.216 oy ile gümrük kapılarında kullanılan 25.103 oyun toplamı olan 28.819.319 (yirmi sekiz milyon sekiz yüz on dokuz bin üç yüz on dokuz) oydan 651.658 (altı yüz elli bir bin altı yüz elli sekiz) adedi, ilgili sandık kurullarınca kanun hükmü ve Anayasa Değişikliğinin Halk-oyuna Sunulmasına İlişkin 21 Ekim 2007 Pazar Günü Yapılacak Halkoylamasında Sandık Kurullarının Görev ve Yetkilerini Gösterir Örnek 135/1 sayılı Genelge gereğince geçersiz kabul edildiğinden, Türkiye geneli geçerli oyların toplam sayısı 28.167.661 (yirmi sekiz milyon yüz altmış yedi bin altı yüz altmış bir) olarak belirlenmiştir. Türkiye geneli geçerli oyların 19.422.714 (on dokuz milyon dört yüz yirmi iki bin yedi yüz on dört) adedinin "Evet" oyu, 8.744.947 (sekiz milyon yedi yüz kırk dört bin dokuz yüz kırk yedi) adedinin ise "Hayır" oyu olduğu, buna göre katılma oranının % 67,51; "Evet" oylarının geçerli oylara oranının % 68,95; "Hayır" oylarının geçerli oylara oranının % 31,05 olduğu birleştirme tutanağında beliren durumdan anlaşılmıştır...

Kemal Gözler halkoylaması sonucu kabul edilen anayasa değişikliğine ilişkin kanunların, Yüksek Seçim Kurulu'nun halkoylaması sonuçlarını Resmi Gazete'de yayınlanmasından itibaren yürürlüğe girmesinin eleştirmektedir. Gözler'e göre: Hukukumuzda kanunların yürürlüğe sokulması bakımından Yüksek Seçim Kurulu'nun bir yet-

kisi yoktur. Bütün diğer Avrupa ülkelerinde olduğu gibi Türkiye’de kanunların yürürlüğe girmesi için kanun metninin devlet başkanı tarafından devletin resmi gazetesinde yayımlanması gerekir. Kaldı ki Türkiye’de Yüksek Seçim Kurulu kanunun metninin Resmi Gazete’de yayımlanmaması, halkoylaması sonuçlarını yayınlamaktadır. İkinci olarak halkoylamasına sunulan anayasa değişikliğine ilişkin kanun maddeleri ile halkoylaması sonucunda kabul edilen maddeler arasında farklılık olabilir. Keza halkoylamasına sunulan kanunda halkoylaması gününe kadar değişiklik yapılmış olabilir. Dolayısıyla anayasa değişikliğine ilişkin kanunun son hali Cumhurbaşkanı tarafından Resmi Gazete’de yayınlanmalıdır ki herkes anayasa değişikliği kanununun son halini kuşkusuz bir şekilde öğrenebilsin. Yine son olarak belirtmek gerekir ki; halkoylaması sonucu kabul edilen ve halkoylaması kesin sonucunun Resmi Gazete’de yayımlandığı gün yürürlüğe girdiği kabul edilen anayasa değişikliğine ilişkin kanunların metnin de *“kanunun yayımlandığı gün yürürlüğe girer”* ibaresi mevcuttur. Oysa ki kanun Resmi Gazete’de çok daha önce yayımlanmıştır. Bu durum dahi, kanun metninin Yüksek Seçim Kurulu’nun halkoylaması sonuçlarını açıkladıktan sonra bir kez daha Resmi Gazete’de yayımlanması zorunluluğunu ortaya koymaktadır²⁰.

3) Anayasa Değişikliklerinin Halka Tanıtılması:

3376 sayılı Kanun halkoylamasına sunulacak olan anayasa değişikliğine ilişkin kanunların halka tanıtımının sağlanması amacıyla bazı hükümlere yer vermiştir. Kanun’un 5. maddesinde:

Anayasa değişikliklerinin halka anlatılmasında;

- a) 298 sayılı Kanun’un propaganda serbestliğine ilişkin hükümleri, halkoylaması gününden önceki yedinci günden başlayarak uygulanır.
- b) Anayasa değişikliklerinin açıklanması ve tanıtılması amacıyla; özel kanunlardaki hükümler saklı kalmak üzere Türkiye Büyük Millet Meclisi’nde grubu bulunan siyasi partiler ve Cumhurbaşkanı halkoylaması gününden önceki yedinci günden itibaren, hal-

20 Kemal Gözler, Halkoylaması ile Kabul Edilen Anayasa Değişikliği Kanunlarının Resmi Gazetede Yayınlanması Sorunu, 9- 10-11.

koymasında önceki gün saat 18.00'e kadar radyo ve televizyonla aşağıdaki esaslara göre propaganda yapabilirler:

- 1- Türkiye Büyük Millet Meclisinde grubu bulunan partilere 10'ar dakikalık ikişer konuşma,
 - 2- İktidar partisine veya partilerine 10'ar dakikalık birer, iktidar ortağı partilerden büyük olanına ilaveten 10 dakikalık bir konuşma, (iktidar partisinin konuşması siyasi partilerin konuşmalarının tamamlanmasında sonra yapılır. İktidar ortağı partiler bulunuyor ise son konuşma en büyük iktidar ortağı partiye aittir.)
 - 3- Cumhurbaşkanı'na, dilerse birisi en sonda olmak üzere 10'ar dakikalık iki konuşma, hakkı verilir.
- c) Anayasa değişikliğine dair kanun Resmi Gazetede yayımlandıktan sonra TRT'de, (b) fıkrasında belirtilenler dışında bu konuya ilişkin başka yayın yapılamaz." hükmüne yer verilmiştir.

Yukarıda yer verildiği üzere 3376 sayılı Kanun, kimlerin radyo ve televizyonda propaganda yapabileceğini kendi düzenlemiş, buna karşılık diğer propaganda yolları için 298 sayılı Kanun'a atıfta bulunmuştur. Ancak 298 sayılı Kanun'un 49. maddesi propagandanın, oy verme gününden önceki onuncu günü sabahı başlayacağı hükmüne yer verirken, 3376 sayılı Kanun bu süreyi yedi güne indirmiştir. Bu nedenle de 298 sayılı Kanun'un 50, 51, 56 ve 57. maddelerinde düzenlenen açık ve kapalı yerlerde propaganda, hoparlörle propaganda ve el ilanı dağıtımı, yedi günlük süre içerisinde yapılacaktır²¹.

Kanun; anayasa değişikliği kanununa ilişkin radyo ve televizyon yoluyla yapılacak tanıtım imkanının, sadece TBMM'de grubu bulunan siyasal partilere ve Cumhurbaşkanı'na tanınmıştır. Cumhurbaşkanı'na tanınan konuşma hakkının da kullanılması zorunluluğu yoktur. Partilerden her biri onar dakikalık iki defa, iktidar partisi ayrıca onar dakikalık ek konuşma hakkına sahiptir. İktidarda birden çok parti varsa, bunlardan her biri ek onar dakikalık konuşma süresine sahip olup iktidardaki büyük partinin on dakikalık ek bir konuşma hakkı daha bulunmaktadır. Görüldüğü üzere kanunun iktidar partisine bir üstün-

21 Erdal Onar, a.g.e, s.107.

lük tanıdığı açıktır. Her ne kadar anayasa değişikliği teklifini hükümet önermiyor ve oylama gizli yapılyorsa da TBMM üye tam sayısının beşte üç çoğunluğunun gerektiği bir oylama sonucunda değişikliğin kabulünde iktidar partisinin en önemli rolü oynadığı açıktır. Bu durum karşısında da belirtilen öncelikleri normal karşılamak gerekir.²²

Erdal Onar; radyo ve televizyon aracılığıyla propaganda yapabilme hakkının sadece Meclis'te grubu bulunan partilere tanınmış olmasının eleştirmektedir. Onar'a göre; bu durum halkın radyo ve televizyon aracılığıyla anayasa değişikliğine ilişkin bilgilendirilme imkanını çok daraltmaktadır. Bu konuda, 298 sayılı Kanun'un getirdiği ölçüt benimsenerek, sözkonusu imkanının o sırada seçim yapılsaydı o seçime katılabilecek siyasal partilere de tanınması yerinde olurdu²³.

B) Halkoylamasına Katılabilecek Olanlar:

Anayasanın 67/3. maddesinde; onsekiz yaşını dolduran her Türk vatandaşının, seçime ve halkoylamasına katılma hakkının olduğunu belirtilmiş ve bu hakların kanunla düzenleneceği hükmüne yer verilmiştir. 67. maddenin 23/7/1995 gün ve 4121 sayılı kanunla değiştirilmeden önceki hali "*...Seçimlerin ve halkoylamasının yapıldığı yılda, ay ve gün hesaba katılmaksızın 20 yaşına giren her Türk vatandaşı seçme ve halkoylamasına katılma hakkına sahiptir*" şeklindedir. Dolayısıyla sözkonusu değişiklikten önce halkoylamasına katılma yaşı 20 idi. 1987 yılından önce de aynı madde de yaş sınırı 21 olarak belirlenmiştir²⁴. Aynı maddenin 5. fıkrasında silah altında bulunan er ve erbaşlar ile askeri öğrenciler, taksirli suçlardan hüküm giyenler hariç ceza infaz kurumunda bulunan hükümlülerin oy kullanamayacağına yer verilmiştir. Yine 67. madde de 1995 değişikliklerinden önce oy kullanamayacaklar arasında "*ceza ve tevkif evlerinde bulunan tutuklular*" da sayılmıştır. 298 sayılı Kanun'un 7. maddesinde de Anayasa'nın belirtilen hükümlerine paralel olarak oy kullanamayacaklar olarak yukarıda yer alanlar sayılmıştır. Ancak 298 sayılı Kanun'un 8. maddesinde oy kullanamayacaklara ek olarak kısıtlı veya kamu hizmetlerinden yasaklı olanlarında seçmen olamayacağı hükme bağlanmıştır.

22 Volkan Has, a.g.e, s.144.

23 Erdal Onar, a.g.e, s.110.

24 Erdal Onar; siyasi rüşt yaşının Türk Medeni Kanunu'nda yer alan rüşt yaşı ile aynı olması gerektiği görüşü için bkz; a.g.e, s.113.

C) Halkoylamasına Katılma Yükümlülüğü ve Yaptırımı:

Anayasa'nın 175. maddesinde :

"...Halkoylamasına, milletvekili genel ve ara seçimlerine ve mahalli genel seçimlere iştiraki temin için, kanunla para cezası dahil gerekli her türlü tedbir alınır." hükmü yer almaktadır. Böylece Anayasa'nın 175. maddesinde 1987 yılında yapılan değişiklikle seçimlere katılmayanlara karşı kanun koyucunun bir yaptırım öngörebilme yetkisi doğmuştur. Ancak bu düzenleme ile halkoylamasının demokratik niteliğinin zedelenmesi bir tarafa Anayasa'nın 67. maddesinde ifadesini bulan "*serbestlik*" ilkesiyle de bağdaşmamaktadır. Gerçekten Anayasa'nın 67. maddesinin ikinci fıkrası seçimler ve halkoylamasının serbest olduğunu hükme bağlamıştır. Serbestlik ilkesi kapsamında seçmenin oyunun dilediği yönde kullanabilmesinin yanı sıra oylamaya gidip gitmeme konusunda da hür iradeye sahip olması zorunluluğunu ortaya çıkarmaktadır²⁵.

3376 sayılı Kanun da Anayasa'nın 175. maddesinin son fıkrası doğrultusunda oylamalara katılmama halinde ne tür tedbirlerin uygulanacağına ilişkin bir hüküm getirmektedir. 3376 sayılı Kanun'unun 6. maddesinin ikinci fıkrasında: "*...Seçmen kütüğünde ve sandık listesinde kaydı ve oy kullanma yeterliği bulunduğu halde halkoylamasına, hukuki veya fiili mazereti olmaksızın katılmayanlar, İlçe seçim kurulu başkanı tarafından onikibinbeşyüz lira para cezası ile cezalandırılırlar. Ancak, halkoylamasına gününden itibaren üç ay içinde hukuki veya fiili mazeretlerini bildiren ve mazereti İlçe seçim kurulu başkanlarınca geçerli görülenlerden bu para tahsil edilmez. İlçe seçim kurulu başkanınca verilen para cezası ile ilgili kararlar kesindir...*" hükmü yer almaktadır. Söz konusu maddeye göre verilecek olan para cezaları kriminal anlamda birer ceza niteliği taşımamaktadır. Bunlar birer idari para cezasıdır²⁶.

Burada Anayasa'nın 175. maddesinin son fıkrasında "*kanunla para cezası dahil gerekli her türlü tedbir alınır*" hükmündeki "*her türlü tedbir*" kavramına içerisine nelerin girebileceği sorusu gündeme gelebilir. Her şeyden önce kanun koyucunun düşünebileceği kurumun "*tedbir*" niteliğinde olması gerekeğinden ceza hukuku anlamında bir ceza öngörülelemeyeceği açıktır. Dolayısıyla bu soruya; seçimlere ve halkoylamasına

25 Erdal Onar, a.g.e, s.121-122; Volkan Has, a.g.e, s.146; Serap Hamzaoğlu, a.g.e, s.89.

26 Erdal Onar, a.g.e, s.122.

katılmayanlara ilk seçim veya ilk halkoylamasında oy hakkı tanımamak ya da aday olmalarının yasaklamak gibi bir yaptırım uygulanabilir şeklinde cevap verilebilse de; seçime katılmanın ve aday olmanın anayasada açıkça güvenceye kavuşturulmuş bir hak olduğu dikkate alındığında, vatandaşların bu anayasal haklarından yoksun kılınabilmeleri için yine açık bir şekilde anayasa hükmünün bulunması gerektiği kuşkusuzdur. Bu bağlamda da halkoylamasına katılmayı artırmak için para cezasının dışında öngörülebilecek başka bir yaptırım veya tedbir akla gelmemektedir²⁷. Ancak kural olan bu durum karşısında istisna olarak aksi durumlarla da Türk anayasa hukukunda karşılaşmıştır. Gerçekten 29/6/1981 ve 2485 sayılı “Anayasanın Halkoylamasına Sunulması Hakkında Kanun” ile 1982 Anayasası halkoylamasına sunulmuştur. Söz konusu kanunda yukarıda belirtilen “her türlü tedbir” kavramı kapsamında görülebilecek farklı durumlar düzenlenmiştir. Kanun’un 12. maddesinde oy verme kütüğünde ve sandık listelerinde kaydı ve oy kullanma yeterliliği bulunduğu halde hukuki veya fiilin herhangi bir mazereti olmaksızın halkoylamasına katılmayanların, anayasanın halkoylamasını takip eden beş yıl içerisinde genel ve ara seçimleri ile mahalli seçimlere ve diğer halkoylamalarına katılmayacakları, seçimlerde aday olamayacakları hükme bağlanmıştır²⁸. Hükmüne yer verilen kanunun değerlendirilmesi yapılırken 1982 Anayasası’nın henüz yürürlükte bulunmadığı ve dönemin bir geçiş dönemi olduğu dikkate alınması gerektiği kuşkusuzdur. Kaldı ki söz konusu kanunun sadece 1982 Anayasası’nın halkoylamasına sunulması sırasında uygulanacak hükümlere yer vermesi nedeniyle artık uygulaması da kalmamıştır.

Her ne kadar, yukarıda belirtildiği üzere anayasa değişikliğine ilişkin kanunlar için yapılacak olan halkoylaması ile diğer seçimlere katılmaması halinde karşılığı olarak idari para cezasını gerektiren tedbirler uygulanacağına ilişkin hükümler halen yürürlükte bulunmakta ise de söz konusu hükümlere uygulamada tamamen riayet edildiğinden söz edilmez. Kaldı ki Yüksek Seçim Kurulu Başkanı dahi 5678 sayılı Kanun’un halkoylamasına sunulması sürecinde yaptığı bir açıklamada; Anayasa’da ve yasalarda halkoylamasına katılım oranına ilişkin çoğunluk şartı bulunmaması ve katılımın yüzde 50’nin altında olması

27 Erdal Onar, a.g.e, s.124; Volkan Has, a.g.e, s.148.

28 Suna Kili-Şeref Gözübüyük, Türk Anayasa Metinleri, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul 2000, s.251.

halinde dahi geçerli oyların yarısından fazlasının sonuç için yeterli olacağını belirtmiştir²⁹. Gerçekten de 1982 Anayasası ve 3376 sayılı Kanun'da halkoylamasının geçerli olabilmesi için gerekli olan bir katılım asgari sınırı belirlenmemiştir. Ancak bu durumu oylamaya katılıp katılmamanın ihtiyari olduğu anlamına gelmez. Halen yürürlükte bulunan mevzuatımıza göre halkoylaması ile diğer seçimlere katılmak zorunludur hatta aksi durumda idari para cezasını gerektiren tedbirlerde uygulanabilir.

D) Halkoylamasının Sonuçlanması:

Anayasa'nın 175. maddesinin 6. fıkrasında:

"Halkoyuna sunulan Anayasa değişikliklerine ilişkin kanunların yürürlüğe girmesi için, halkoylamasında kullanılan geçerli oyların yarısından çoğunun kabul oyu olması gerekir." hükmü ve 3376 sayılı Anayasa Değişikliklerinin Halkoylamasına Sunulması Hakkında Kanun'un 8. maddesinin son fıkrasında da:

"Geçerli oyların yarısından çoğu "Evet" ise, Anayasa değişikliği Türk Milleti tarafından kabul edilmiş olur." hükmü yer almaktadır.

Sözkonusu anayasa ve kanun hükümlerinden de anlaşılacağı üzere halkoylamasına katılma konusunda asgari bir sınır aranmamakta, ilgili kanunun kabulü için sadece katılanların yarısından fazlasının "Evet" demesi yeterli görülmektedir.

Oysa ki Anayasa'nın 175. maddesini değiştiren 3361 sayılı Kanun'un teklifinde:

"Halkoyuna sunulan anayasa değişikliklerine ait kanunların yürürlüğe girmesi için, halkoylamasına ilişkin oy verme kütüklerinde ve sandık listelerinde kayıtlı bulunan, oy verme hakkına sahip seçmenlerin en az yüzde altmışının halkoylamasına katılması ve katılanların yarısından çoğunun kabul oyu kullanmış olması gerekir" denilmekteydi. Anayasa Komisyonu ise sözkonusu hükmü değiştirerek aşağıda yer verilen şekle büründürmüştür:

"Halkoyuna sunulan Anayasa değişikliklerine ilişkin kanunların yürürlüğe girmesi için, halkoylamasında geçerli oyların yarısından çoğunun "kabul" oyu olması ve bu kabul oylarının halkoylamasına ilişkin oy verme

29 [Erişim;Www.nethaber.com/Politika/39695/YSK-Baskani-Aydin-Halkoylamasına-katilma-sarti](http://www.nethaber.com/Politika/39695/YSK-Baskani-Aydin-Halkoylamasına-katilma-sarti) , 16/7/2009.

kütüklerinde ve sandık listelerinde kayıtlı bulunan, oy verme hakkına sahip seçmenlerin üçte birinden az olmaması gerekir”

Görüldüğü üzere madde metninin her iki halinde de kanunun halkoylamasına kabul edilebilmesi için katılanların yarısından fazlasının “kabul” oyunu alması istenilmiş ayrıca da oylamaya katılanlar içinde asgari bir katılım oranı öngörülmüştür. Ancak TBMM’de yapılan görüşmeler sırasında verilen önerge ile madde metni değiştirilmiş ve bugünkü halini almıştır.

E) Halkoylamasına Sunulan Anayasa Değişikliğine ilişkin Kanun Üzerinde Değişiklik Yapılabilir mi?

Türkiye Büyük Millet Meclisi’nce 31/5/2007 tarihinde kabul edilen 5678 sayılı “Türkiye Cumhuriyeti Anayasası’nın Bazı Maddelerinde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun” Cumhurbaşkanı tarafından halkoylamasına sunulmuş ve bu nedenle de 16/6/2007 tarihli Resmi Gazete’de yayımlanmıştır. Bu kanunun 6. maddesiyle 1982 Anayasası’nın 1982 geçici 18. ve geçici 19. madde eklenmiştir³⁰. Bu maddeler ile Yüksek

30 MADDE 6 - Türkiye Cumhuriyeti Anayasasına aşağıdaki geçici maddeler eklenmiştir.

“GEÇİCİ MADDE 18 - Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 67 nci maddesinin son fıkrası, Cumhurbaşkanlığı seçimlerinin yapılabilmesi için; çıkarılması gereken kanun hükümleri ile seçim kanunlarında yapılacak değişiklikler bakımından dikkate alınmaz.

GEÇİCİ MADDE 19 - Onbirinci Cumhurbaşkanı seçiminin ilk tur oylaması, bu Kanunun Resmi Gazetede yayımını takip eden kırkıncı günden sonraki ilk Pazar günü, ikinci tur oylaması ise ilk tur oylamayı takip eden ikinci Pazar günü yapılır. Anayasanın 101 inci maddesi uyarınca gösterilen adaylar, yazılı muvafakatları ve Anayasanın değişik 101 inci maddesindeki şartları ihtiva eden ve diğer ilgili belgelerle birlikte ilk tur oylama tarihinden otuz gün önce Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına başvururlar. Adayların başvurularında eksik bilgi ve belgelerin tespit edilmesi halinde Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığı tarafından, eksikliklerin giderilmesi için üç günlük kesin süre verilir. Bu süre içinde eksikliklerin giderilmemesi halinde adaylar, kendiliğinden adaylıktan çekilmiş sayılırlar. Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığınca, Anayasanın 101 inci maddesinde belirtilen nitelikleri taşıdıkları anlaşılan adaylara ilişkin kesin liste iki gün içinde ilan edilir ve Yüksek Seçim Kurulu Başkanlığına bildirilir.

Cumhurbaşkanı adayı gösterilen kamu görevlisi, aday gösterildiği tarihten itibaren görevinden ayrılmış sayılır. Görevinden ayrılan kamu görevlisinin Cumhurbaşkanı seçilememesi halinde görevine geri dönmesi konusunda ilgili kanun hükümleri uygulanır.

Birinci tur seçim sonuçlarının kesinleşmesinden ikinci tur oylamanın sonuçlanmasına kadar, ikinci oylamaya katılmaya hak kazanan adaylardan birinin ölümü veya seçilme yeterliğini kaybetmesi halinde; ikinci oylama, boşalan adaylığın birinci oylamadaki oy sıralaması esas alınarak sıradaki adayla doldurulması suretiyle yapılır. İkinci oylamaya tek adayın kalması halinde, bu oylama referandum şeklinde yapılır. Aday, geçerli oyların çoğunluğunu aldığı takdirde Cumhurbaş-

seçim Kurulu tarafından belirlenen takvim sonucunda halkoylamasının 21/10/2007 tarihinde yapılması ve gümrük kapılarında oy kullanılmasının da 11/9/2007 tarihinde başlatılmasına karar verilmiştir. Ancak anayasa değişikliği teklifinin Meclis tarafından kabul edilmesinden sonra 22/7/2007 tarihinde genel seçim yapılmış ve 4/8/2007 tarihinde yeni Meclis göreve başlamıştır. Anayasa'nın 102. maddesi halen yürürlükte bulunması nedeniyle, üçte iki oranındaki çoğunluk, Milliyetçi Hareket Partisi'nin Cumhurbaşkanı seçimine katılmasıyla sağlanmış ve Kayseri Milletvekili Abdullah Gül 28/9/2007 tarihinde 11. Cumhurbaşkanı seçilmiştir.

Bu durumda, halkoylamasına sunulan 5678 sayılı Kanun'un 6. maddesindeki geçici 18. ve geçici 19. maddelerde öngörülen ve 11. Cumhurbaşkanı'nın halk tarafından seçiliş yöntemini belirleyen hükümlerin, sözkonusu kanun halkoylamasında kabul edilip de yürürlüğe girdiği zaman, hukuki bir kargaşaya yol açmaması için kaldırılmaları düşünülmüş ve bu düşünce 16/10/2007 tarih ve 5697 sayılı "*Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın Bazı Maddelerinde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun'da Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun*" gerçekleştirilmiştir. Bu kanun ile halkoylamasına sunulmuş ve gümrük kapılarında oy verilmesine de başlanılmış olan 5678 sayılı Kanun'dan 2 madde, halkoylamasının Türkiye genelinde gerçekleştirilmesinden 4 gün önce ve oy verilmeye başlamasından 36 gün sonra çıkartılmıştır³¹.

Sözkonusu değişiklik Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde de çok fazla tartışma konusu olmuştur. Tunceli Milletvekili Kamer Genç bir önerge vererek değişikliğin anayasaya aykırı olduğunu belirtmiş ve

kanı seçilmiş olur.

Cumhurbaşkanının seçilmesine ilişkin usûl ve esasların kanunla düzenlenmesine kadar, 10/6/1983 tarihli ve 2839 sayılı Milletvekili Seçimi Kanunu, 26/4/1961 tarihli ve 298 sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun, 22/4/1983 tarihli ve 2820 sayılı Siyasî Partiler Kanunu, 23/5/1987 tarihli ve 3376 sayılı Anayasa Değişikliklerinin Halkoyuna Sunulması Hakkında Kanun ile diğer kanunların bu maddeye aykırı olmayan hükümleri uygulanır."Resmî Gazete, 16 Haziran 2007, Sayı:26554.

31 Erdal Onar, 1982 Anayasasının 5678 Sayılı Kanunla Değiştirilmesi Süreci Üzerine Düşünceler, Prof.Dr Ergun Özbudun'a Armağan, C.2, Yetkin Yayınları, Ankara 2008, s.538-539;Kemal Gözler, Halkoylamasına Sunulan Anayasa Değişikliği Kanunlarında Halkoylamasından Önce Değişiklik Yapılabilir mi?, Prof.Dr. Yılmaz Aliefendioğlu'na Armağan, Ankara, Yetkin Yayınevi, 2009, s.558; Cem Eroğul, Anayasa Değişiklik Önerisinde Değişiklik Yapılması, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, Cilt 64, Sayı 1, s.98-100.

teklifin metinden çıkartılmasını istemiştir. Bu önerenin reddedilmesi üzerine kürsüye çıkan Genç: *“Şimdi, ok yaydan çıkmış. Bir anayasa değişikliği getiriyoruz. Anayasa değişikliği değil, Anayasa’da olmayan maddelerin değiştirilmesini istiyoruz. Bir şeyin anayasa değişikliği olabilmesi için onun Anayasa’da olması lazım. Anayasa’ya konulmamış maddeleri değiştiriyorsunuz... Yani, siz anayasa değişikliği veriyorsunuz ama anayasa değişikliği olup olmadığını da incelemiyorsunuz. Bunda çok önemli hatalar var³².”* ifadeleri ile anayasa değişikliğine ilişkin kanunu eleştirmiştir. Yine Eskişehir Milletvekili Hüseyin Tayfun İçli sözkonusu kanunla ilgili Meclis’te yaptığı konuşmasında *“...Bir kanun Türkiye Büyük Millet Meclisi’nce kabul edildikten sonra Cumhurbaşkanı tarafından bir daha görüşülmek üzere geri gönderilmediği veyahut referanduma sunulmadığı takdirde Resmî Gazete’de yayımlandıktan sonra yürürlüğe girer. Ama, böyle, halk oylamasına sunulan kanun metinleri, halk tarafından kabul edildikten sonra Yüksek Seçim Kurulu tarafından Resmî Gazete’de yayımlandıktan sonra yürürlüğe girer. Değerli Anayasa Komisyonu Başkanımız anayasa profesörü. İçinizde, anayasa profesörü olan birçok değerli arkadaşlarımız var. Bu kanun yürürlüğe girmemiştir... Bakın, Anayasa Komisyonu metninin başlığını okuyorum değerli milletvekilleri: “Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanunda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Teklifi” oldu bunun başlangıcı. Yürürlüğe girmemiş bir kanun, “Anayasa değişikliği” diye Türk halkına yutturulmaya çalışılıyor... Hukuki ayıptır bu. Türkiye Büyük Millet Meclisi’nde bundan sonraki çalışmalarda bu kanun teklifi kara bir sayfa olarak yer alacak; bunlara izin vermeyin. Bu bir kanun değişikliğinde, yürürlüğe girmemiş kanun değişikliğinde değişiklik yapılmasına ilişkin bir kanun...Bakın, 5678 sayılı Yasa’nın 7’nci maddesi “Kanunun maddeleri tümüyle oylanır.” diyor. Hani? Bu getirdiğiniz kanun teklifinde buna ilişkin bir değişiklik yok. O Kanun 7 maddeden ibaret ve o Kanun gereği 7 maddesi birlikte halk oylamasına sunulmuş, referandum takvimi başlamış, 11 Eylül’de oy kullanılıyor. Peki, maddenin 7’nci maddesini değiştirmeden nasıl böyle bir değişiklik yapabilirsiniz? Böyle bir değişiklik yapamazsınız.³³” ifadelerine yer vermiştir.*

32 [Erişim:http://www.tbmm.gov.tr/tutanak/donem23/yil2/bas/b007m.htm](http://www.tbmm.gov.tr/tutanak/donem23/yil2/bas/b007m.htm), 13/7/2009.

33 [Erişim:http://www.tbmm.gov.tr/tutanak/donem23/yil2/bas/b007m.htm](http://www.tbmm.gov.tr/tutanak/donem23/yil2/bas/b007m.htm), 25/7/2009)

Belirtilen durum hukuki anlamda da bir tartışma oluşturmuştur. Gerçekten Cem Eroğul sözkonusu durumla ilgili olarak; TBMM anayasada yer almayan bir yetki kullandığını ve halkoylamasından beş gün önce halkın önüne yeni bir metin koyduğunu, Meclis'in herhangi bir kanun metnini halkoylamasına sunma yetkisinin bulunmadığını, bu yetkinin Anayasa tarafından sadece Cumhurbaşkanı'na verildiğini, Meclis'in de Anayasa da belirtilen kuralları aşarak bariz bir salahiyyet tecavüzü gerçekleştirdiğini, Anayasa Mahkemesi'nce sözkonusu kanun hakkında "yokluk" kararı verilmesi gerektiği belirtmiştir³⁴. Yine Erdal Onar, 21/10/2007 tarihinde oy kullanacakların 4 gün önce yürürlüğe giren 5697 sayılı Kanunla, 5678 sayılı Kanun'da neyin değiştirildiğini sağlıklı bir şekilde öğrenebilmelerinin zorluğunun hatta imkansızlığının açık olduğu ayrıca 11/9/2007 tarihi ile 16/10/2007 tarihleri arasında gümrük kapılarında oy kullanmış olan vatandaşların oyladıkları metinle, daha sonraki günlerde ve esas olarak 21/10/2007 tarihinde oylanacak metin arasında farklılık olduğu ve bununda oylanmanın sonucuna etki edeceğini öne sürmüştür³⁵.

Sözkonusu durum Yüksek Seçim Kurulu Başkanlığı'nın talebi üzerine 17/10/2007 tarihinde Yüksek Seçim Kurulu'nca incelenmiş ve Kurul kararında:

*"...5678 sayılı Yasa tümüyle halkoylamasına sunulmuş olup, madde madde oylanmanın sözkonusu olmadığı, oy verenlerin de Kanunun tümüne evet ya da hayır oyu kullanacakları ve 28 Ağustos 2007 tarihinde yürürlükteki mevzuata göre Cumhurbaşkanı seçilmiş olduğu, daha sonra gümrüklerde oy kullanan vatandaşlarımızın da bu durumu bilerek oylarını kullanmış olmaları nedeniyle, iradenin fesada uğradığından söz edilmez. Öte yandan, halkoylamasının ertelenmesi halinde bugüne kadar kullanılmış bulunan oyların geçersiz sayılması sonucunu doğuracak bir kararın seçim hukuku ilkeleriyle bağdaşmayacağı açıktır. Bu nedenle, daha önce ilan edilen takvimi işlemekte bulunan halkoylaması sürecinin ertelenerek yeniden bir halkoylaması takvimi belirlenmesine gerek görülmemiştir"*³⁶ ifadelerine yer vererek halkoylamasının iptal edilmesine ilişkin istemi 6'ya karşı 5 oyla reddetmiştir.

34 Cem Eroğul, "Hukuka ve Demokrasiye Aykırı Halkoylaması", Cumhuriyet Gazetesi, 19/10/2007; ; Cem Eroğul, Anayasa Değişiklik Önerisinde Değişiklik Yapılması, s.102-104.

35 Erdal Onar, 1982 Anayasının 5678 Sayılı Kanunla Değiştirilmesi Süreci Üzerine Düşünceler . s.540.

36 YSK'nın 17/10/2007 gün ve 861 sayılı kararı.

16.10.2007 gün ve 5697 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanunda Değişiklik Yapılması Hakkındaki Kanun” 110 milletvekili tarafından yokluğunun tesbiti, iptali ve yürütmesinin durdurulması istemiyle Anayasa Mahkemesi’ne götürülmüştür³⁷. Mahkeme kararında;

“...Anayasanın norm olarak tanımadığı bir tasarrufu norm olarak var kabul etmek olanaksızdır. Anayasa bir normun varlığını, bu normu ortaya çıkaran belirli bir iradenin varlığına bağladığı durumlarda, bu iradenin yokluğunun normun yokluğu anlamına geleceği açıktır. Anayasa Mahkemesi 02.07.2007 günlü, E. 2007/72, K. 2007/68 sayılı kararında “Yokluk, bir normun var olmadığını ifadesidir. Yasalar bakımından, parlamento iradesinin olmaması, Cumhurbaşkanı’nın yayımlama iradesinin bulunmaması, resmi gazetede yayımlanmaması gibi bir normun varlığının zorunlu koşulları bulunmadığı sürece ‘var’lıktan söz etmek olanaksızdır. Ancak, bunun dışındaki sakatlıklar, denetime tabi oldukları sürece, anayasal denetimin konusunu oluşturabilirler” ifadesini kullanarak, yokluğu ancak bir norma vücut veren ya da yürürlüğe koyan iradelerin yokluğu hususlarıyla sınırlı olarak kabul etmiştir.

31.05.2007 tarihinde TBMM Genel Kurulunda kabul edilmekle yasalaşan 5678 sayılı “Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun” TBMM’nin Anayasayı değiştirme yetkisi kapsamındadır. Değişikliğin henüz yürürlüğe girmemiş olması bu

37 Anayasa Mahkemesi’ne sunulan dava dilekçesinde sözkonusu kanunun yokluğunun tesbiti ile ilgili istemin gerekçeleri yukarıda yer verilen Cem Eroğul’un düşüncesiyle aynı yödedir. Davacı 110 milletvekili dilekçelerinde “TBMM’nin 5697 sayılı Kanununun 1, 2 ve 3 üncü maddeleriyle halkoyuna sunulmuş bulunan 5678 sayılı Kanunda değişiklik yapma yetkisi olduğu söylenemez. Çünkü Anayasanın 175 inci maddesi halk oylaması sürecini ayırlamaz bir bütün olarak düzenlemiş; yasama organının halkoyuna sunulmuş bir kanun metninde değişiklik yaparak metne yabancı bir unsur sokmasına, metni başkalaştırmasına ve böylece halkoylaması sürecini bölebilmemesine olanak verebilecek herhangi bir yetkiyi ne yasama organına ne de bir başka organa tanımadığı gibi, halkoyuna sunulmuş bir Anayasa değişikliğine ilişkin Kanunun halkoylaması süreci içinde değiştirilebilmesinin koşul, yöntem ve gereklerini gösteren herhangi bir hüküm de getirmemiştir. Dolayısıyla, halkoylaması süreci başladıktan sonra bu süreç içerisinde, TBMM halkoyuna sunulan Anayasa değişikliğine ilişkin kanun metninde değişiklik yapacak olursa bu, kaynağını Anayasadan almayan bir yetkinin kullanımıyla gerçekleştirilmiş bir işlem niteliğini taşır ve bu işlem yetki unsuru bakımından ağır bir sakatlıkla malül hale girer. Bu bakımdan 5697 sayılı Kanunun, 5678 sayılı Kanunu değiştiren 1, 2 ve 3 üncü maddelerinin, yetkisizlik, bir başka deyişle işlemin yetki unsurundaki ağır sakatlık nedeniyle “yokluğuna” hükmedilmesi gerektiği açıktır.” ifadelerine yer vermektedirler. Anayasa Mahkemesi’nin 27/11/2007 gün ve E:2007/99, 2007/86 sayılı kararı, Resmi Gazete 19/2/2008, Sayı:26972.

sonucu değiştirmemektedir. Yasanın yürürlüğe girmesi tali kurucu iktidar olarak TBMM'yi değil, diğer devlet organlarını ve bireyleri bağlayıcı olabilmesinin önkoşuludur. Anayasa'da TBMM'nin Anayasayı değiştirme yetkisini kullanmasına, halkoyuna sunulan yasalar üzerinde tasarrufta bulunmama biçiminde bir istisna öngörmemektedir. Halkoyuna sunularak kabul edilen bir Anayasa değişikliğini yürürlükten kaldırma yetkisine sahip olan TBMM, henüz referandumda oylanmamış ve yürürlüğe girmemiş bir anayasa değişikliği yasası üzerinde evleviyetle tasarruf yetkisine sahiptir.

...Cumhurbaşkanının iradesiyle halkoyuna sunulan 5678 sayılı Yasa'da 5697 sayılı Yasa'yla yapılan değişiklik yine Cumhurbaşkanı'nun iradesiyle yürürlüğe girmiş, değişen Yasa ise, Yüksek Seçim Kurulu'nun gözetim ve denetiminde gerçekleşen halkoylaması sonucunda kabul edilerek yürürlüğe girmiştir. Bu nedenle Cumhurbaşkanı'nun halkoyuna sunma ve Yüksek Seçim Kurulunun halkoylamasına ilişkin genel yönetim ve denetim yetkisine müdahalesi söz konusu değildir." ifadelerine yer vermiştir³⁸.

Anayasa Mahkemesi kararı³⁹ doktrinde de çeşitli eleştirilerle karşı karşıya kalmıştır. Onar; "halkoyuna sunularak kabul edilen anayasa değişikliği hakkındaki bir kanunda yasama organının gerektiğinde değişiklik yapabilmesi, hatta o kanunun tümüyle kaldırabilmesi başka bir konudur, henüz sunulduğu halkoylaması süreci yürümekte olan anayasa değişikliğine ilişkin bir kanunda, hele oy verme işlemi başlamışken değişikliğe gitmek başka birşeydir. İlkinde seçmenin iradesine bir müdahale söz konusu değildir. Tamamlanmış, yürürlüğe girmiş bir anayasa değişikliği, usulüne uygun biçimde, yasama organı tarafından elbette ki değiştirebilir. Fakat sunulduğu, halkoylamasının sonucu henüz alınmamışken ve üstelik bazı vatandaşlar da

38 Anayasa Mahkemesi'nin E:2007/99, 2007/86,27/11/2007 günlü kararı, Erişim; <http://www.anayasa.gov.tr/eskisite/KARARLAR/IPTALITIRAZ/K2008/K.2007-86.htm>, 7/7/2009.

39 Ergun Özbudun sözkonusu kararda Mahkemece "yokluk" müeyyidesine girilmesini uygun gören yazısında şu cümlelere yer vermektedir. "Türk pozitif anayasa hukukunda yokluk müeyyidesinin var olup olmadığı çok tartışmalıdır. Tek bir kanun metnine dayanmayan ve büyük ölçüde içtihatlarla oluşan idare hukukunun aksine, yazılı ve sert bir anayasa sisteminde anayasa normlarının temel kaynağının anayasanın kendisi olacağı kuşkusuzdur. Ne 1961, ne 1982 anayasaları, Anayasa Mahkemesi'nin yokluk kararı verebileceği konusunda açık veya dolaylı bir hüküm ihtiva etmemektedir. Aksine, iptal kararlarının geriye yürümemesi, anayasa koyucunun, yokluk müeyyidesini amaçlamadığı yolunda bir kanıt olarak kabul edilebilir. Anayasanın açıkça tanımadığı bir yetkinin yorum yoluyla kazanılması mümkün değildir. Anayasa'nın 6'ncı maddesine göre "hiçbir kimse veya organ kaynağını Anayasa'dan almayan bir devlet yetkisi kullanamaz." Erişim;<http://www.zaman.com.tr/haber.do?haberno=656332>, 26/7/2009

oylarını kullanmışken, oylamanın devam ettiği bir evrede, kanun üzerinde değişikliğe gitmenin mümkün olmadığı⁴⁰ görüşünü ileri sürmüştür. Yine Onar'la paralel doğrultuda görüşe sahip olan Cem Eroğul'da kararlar ilgili olarak Anayasa Mahkemesi'nin 'anayasa TBMM'nin yasa yetkisini yürürlükte olmayan yasalar yönünden sınırlamamış' derken, gerçekte kendi yürürlüğünü ileri bir tarihe bırakmış yasalar ile hiç yürürlükte olmayan yasaları aynı sınıfa sokmakta olduğunu, hiç yürürlükte bulunmayan bir yasa, ya hiç var olmayan ya da var olma sürecini henüz tamamlamamış olan bir yasa olma ihtimali olan halkoylamasına sunulan yasa değişikliğinde değişiklik yapılması sözkonusu olamayacağını⁴¹ belirtmiştir. Kemal Gözler'de konuyla ilgili olarak TBMM tarafından kabul edilen ve halkoylamasına sunulan bir anayasa değişikliğine ilişkin kanun henüz bu aşamada geçerlilik kazanmadığını, halkoylaması kabul edilirse geçerlilik kazanacağını dolayısıyla Cumhurbaşkanı tarafından halkoylamasına sunulan bir Anayasa değişikliğini, TBMM tarafından halkoylamasından önce değiştirilmesinin mümkün olmadığını savunmuştur.

Kanımızca da Anayasa Mahkemesi yukarıda özetine yer verilen kararında "kanunun var olması" ve "kanunun yürürlüğe girmesi" kavramlarının tanımlamasını yaparken hataya düşmüştür. Mahkemeye göre anayasa değişikliğine ilişkin kanunların halkoylamasına sunulması bir var olma koşulu değil yürürlük koşuludur dolayısıyla da Meclis'in iradesinden çıkmakla beraber kanun varlık kazanmakla beraber halk oylamasında kabul edilmesi ile birlikte yürürlük kazanabilecektir. Dolayısıyla da Meclis halkoylaması ile kabul edilmiş bir kanunu yürürlükten kaldırma yetkisine sahip olduğu gibi henüz halkoylamasına tabi tutulmamış ve yürürlüğe girmemiş bir değişiklik üzerinde de değişiklik yapabilme yetkisine haizdir. Fakat yukarıda da ifade edildiği üzere "halk oylaması" kurumu bizim anayasal sistemimizde bir yürürlük aracı değildir tam aksine bir varlık koşuludur. Halkoylamasına sunulan anayasa değişikliğine ilişkin kanunların hukuk alanında varlık kazanmasını üç iradenin varlık gösterdiğini söyleyebiliriz. Bunlar 1) Meclis iradesi, 2) Cumhurbaşkanının iradesi 3) Halkın iradesi. Açık-tır ki bu sınıflandırma yapılırken anayasa değişikliklerinin Meclis üye

40 Erdal Onar, 1982 Anayasasının 5678 Sayılı Kanunla Değiştirilmesi Süreci Üzerine Düşünceler, 542-543.

41 Cem Eroğul, Anayasa Değişikliği Önerisinde Değişiklik Yapılması, s.110.

tamsayısının 3/5-2/3 aralığında dikkate alınmaktadır. Buna göre bu süreç içerisinde bahsi geçen üç iradenin açıklanması ile bir kanun yürürlüğe girmektedir. Zorunlu halkoylamasına sunulma aşamasında Cumhurbaşkanının iradesi bir şekli irade açıklanması olarak görülebilirse de halkoylamasına katılan seçmenlerinin sadece kanunun yürürlüğe içingerekli bir ara aşama olarak değerlendirilmesi bizce mümkün gözükmemektedir. Söz konusu üç irade açıklanmasının her biri sonuçta yürürlüğe girecek olan anayasa değişikliğine yönelik kanunun hukuk alanında var olması için bir varlık koşuludur ve nihayet halk oylamasına sunulmuş ve fakat hakkında oylama yapılmamış olan bir kanun adayının hukuk alanında doğmamış olması nedeniyle üzerinde tekrar değişiklik yapılması hukuken olanaklı görünmemektedir.

SONUÇ

Halkoylaması bizim hukukumuzda pek sık başvurulmuş bir kurum değildir. Şimdiye kadar sadece 5 defa yapılmış ve bunlardan 2 tanesi askeri darbeler sonrasında hazırlanan anayasaların göstermelik halkın onayına sunulması olarak hukuk alanında varlık kazanmıştır. Bu durumda bir sonucu olarak halkoylaması kurumu ile ilgili karşılaşılan hukuksal sorunların çözümlenmesinde fazlaca bir devlet ve öğreti tecrübesinin olmadığı açıktır. Bu sonuca 2001 ve sonraki yıllarda yapılan 3 farklı halkoylamasında karşılaşılan aksaklıklara göz atılarak kolayca varılabilir. Öncelikle vurgulanmalıdır ki; 1982 Anayasasında halkoylaması bir kurum olarak düzenlenmemiş sadece belli oylama çoğunlukları ile ilintili olarak Cumhurbaşkanının kimi zaman zorunlu kimi zaman ise ihtiyari olarak başvurabileceği bir hukuksal kavram olarak belirlenmiştir. Bu kavramın hukuk alanında somutluk kazanması 3376 sayılı "Anayasa Değişikliğinin Halkoyuna Sunulması Hakkında Kanun ile olmuştur. Fakat çalışma içeriğinde de vurgulandığı üzere söz konusu kanun günün koşullarına göre halkoylaması kurumunun sorunsuz işlemesi ve azami katılımı sağlama açısından yeterli bir düzenleme olarak görülmemektedir. Bu duruma verilebilecek en öncelikli örnek halkoylamasına katılmama halinde yaptırım kararı verilmesi olarak gösterilebilir. Öncelikle bu kanunda günün koşullarına göre halkoylamasına katılma zorunluluğu hususunun yeniden tartışılması ve halen halkoylamasında oy kullanmanın bir zorunluluk olarak görülmesi gerektiği sonucuna varılması halinde bu durumun sağlanabil-

mesi için daha etkin yaptırım hükümlerinin düzenlenmesi gereklidir. Yine bilindiği üzere Anayasamıza göre kanunlar Resmi Gazete’de yayınlanmakla yürürlüğe girmektedir. Fakat halkoylamasına sunulan kanun adayları ile ilgili olarak uygulamada farklı bir durum söz konusudur. Bu cümleden olarak halkoylamasına sunulan kanun adayları resmi gazetede yayımlanmakta fakat çalışma içeriğinde örneklerini de verdiğimiz üzere küçük bir not olarak bu kanunun halkoylamasına sunulmak üzere yayımlandığını belirtmekte ve halkoylaması yapıldıktan sonra halkoylaması sonuçlarının Resmi Gazete’de yayımlanması ile kanun yürürlüğe girmektedir. Kanımızca bu hususta 3376 sayılı Kanunla düzenlenmesi ve uygulamanın anayasaya uygun hale getirilmesi konusunda acilen yapılması gerekli değişikliklerden biridir. Nihayet çalışmanın son başlığı kapsamında incelenmiş olan halkoylamasına sunulan anayasa değişikliğine ilişkin kanunlar üzerinde halkoylaması sonuçlanmadan önce hiçbir değişiklik yapılamayacağı yine 3376 sayılı kanun içeriğinde açıkça düzenlenerek 5678 sayılı Kanun ile yaşananlarla tekrardan karşılanması engellenmelidir..

KAYNAKLAR

- Cem Eroğul, *“Hukuka ve Demokrasiye Aykırı Halkoylaması”*, Cumhuriyet Gazetezi, 19/10/2007.
- Cem Eroğul, *Anayasa Değişiklik Önerisinde Değişiklik Yapılması*, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, Cilt 64, Sayı 1.
- Erdal Onar, *1982 Anayasası’nda Anayasayı Değiştirme Sorunu*, yy, Ankara 1993.
- Erdal Onar, *1982 Anayasasının 5678 Sayılı Kanunla Değiştirilmesi Süreci Üzerine Düşünceler*, Prof.Dr Ergun Özbudun’a Armağan, C.2, Yetkin Yayınları, Ankara 2008.
- Erdoğan Teziç, *“Cumhurbaşkanı’nın Geri Gönderme Yetkisi”*, Anayasa Dergisi, Anayasa Mahkemesi Yayınları, Ankara 1987.
- Kemal Gözler, *Türk Anayasa Hukuku*, Ekin Kitabevi Yayınları, Bursa 2000.

Kemal G6zler, "Halkoynaması ile Kabul Edilen Anayasa Değişikliği Kanunlarının Resmi Gazetede Yayınlanması Sorunu", Yasama Dergisi, Sayı 7, Ekim- Kasım- Aralık 2007.

Kemal G6zler, "Halkoynamasının Değeri", AÜHFD, C. XL,1988, S.1-4.

Kemal G6zler, Halkoynamasına Sunulan Anayasa Değişikliği Kanunlarında Halkoynamasından Önce Değişiklik Yapılabilir mi?, Prof.Dr. Yılmaz Aliefendioğlu'na Armağan, Yetkin Yayınevi, Ankara 2009.

Levent G6nenç, Anayasa Değişikliklerinin Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne Geri Gönderilmesi ve Halkoynamasına Sunulması, Erişim:<http://www.yasayananayasa.ankara.edu.tr>, E.T 2/2/2010.

Serap Hamzaoğlu, Türk Anayasalarında Anayasayı Değiştirme Sorunu, Gazi Üniversitesi Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 1993.

Sercan Coşkun Kulak, Anayasayı Değiştirme Süreci ve Yargısal Denetimi, Gazi Üniversitesi Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2010.

Sevtap Yokuş, 1982 Anayasası'na Göre Cumhurbaşkanının Anayasa Değişikliklerine, Yasalara ve Kanun Hükmünde Kararnamelere İlişkin Yetkileri, Bülent Tanör'e Armağan, Legal Yayınları, İstanbul 2004.

Suna Kili- şeref Gözübüyük, Türk Anayasa Metinleri, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul 2000.

Volkan Has, Anayasayı Değiştirme Süreci, Adalet Yayınları, Ankara 2009.

Yararlanılan internet siteleri:

www.anayasa.gov.tr

www.tbmm.gov.tr

www.yasayananayasa.ankara.edu.tr.